

szerepelteti. Sztárai Mihály 1544—1553. debreczeni papsága nem igazolható (142. l.), valamint Dévay szatmári reformátori munkálkodása sem (223. l.).

Mindezen hiányai mellett is, érdemes munkát végzett dr. Barcsa, s óhajtom, hogy a befejező kötetről még nagyobb elismeréssel szólhassak annak idejében.

Thury Etele.

Dr. Krausz Jakab: Bevezetés a philosophiába. Első rész. A philosophia lényege, jelentősége és történeti fejlődése. Budapest, Hornyánszky V., 1907. 172 lap. Ára nincs megjelölve.

Hézagpótló mű és első ilyenmű kísérlet szegényes bölcséleti irodalmunkban. A német irodalom gazdag ilyenekben. Legismertebb és legmegfelelőbb a mult évben 14-ik kiadást ért Paulsen-féle bevezetést. Sajátságos, hogy szerzőnk ezt a neki is forrásul szolgált művet a katholicizmusnak és protestantizmusnak a kulturához való viszonya tekintetében „exclusiv nézettel“ vádolja, holott műve 120. l. ő is ismeri a mai ultramontán klerikális szakirodalom „tudományellenes könyveit“.

Szerző modern író és modern gondolkodó. Fischer Kúnó és Windelband nyomán a bölcséletnek a kultúraélettel s művelődéstörténettel való kapcsolatát keresi. S aztán „egész vonalon az evolutió tanát vallja“, s előadásában is „a legmodernebb és legkitünőbb művekre“ támaszkodott. A előadás folyamán hivatkozott szakművek mellett a mű végén található gondos és megbízható „Irodalom“ repertoriuma igazolja, hogy szerzőnk teljesen otthon van a philosophia hazai és külföldi irodalmában. Kár, hogy „a nagy költségek miatt“ művét nem adta ki a maga egészében. Szinte mohó kíváncsisággal várjuk az ismeretelméleti, erkölcsstani és néplélektani rész mielőbbi megjelenését.

Mindjárt az első fejezetben Windelband nyomdokain haladva helyesen határozza meg a philosophiát ekképen, hogy az „az egyes tudományok különböző alapelveit összeegyeztető elmélkedés . . . Az egyes tudományok főelveinek összefoglalója, egymásra vonatkoztatója s egybekapcsolója a philosophia . . .“ Ebben az értelemben nagyon is jogosult és találó a philosophiának Fichte-féle elnevezése: *Wissenschaftslehre*“ (2—4. l.).

A második fejezetben a philosophiai rendszerek keletkezését, a philosophia nevezetesebb irányait s a jelenkori bölcsélet főbb álláspontjait ismerteti. A három főszempont itt a metaphysikai, az ismerettani és az erkölcsstani. Szakavatottan vezet be itt az olvasót a különböző álláspontoknak, irányoknak és elveknek „tömrdek ismussal jelzett“ lényegébe.

A harmadik fejezetben a szellemi evolúció folytonosságát követve a philosophiai gondolkodás történeti fejlődésmenetét ismerteti, mely megnyitja előttünk a maguk összefüggésében az egyes tudományos problémákat. Erről az oldalról a bölcsélet története az emberi szellem fejlődésének története. „Ez alapon — mondja Falkenberggel — az egyes bölcséleti rendszerek történetbölcséleti értéküket tekintve, nem antiquáriumok, hanem a haladó emberi szellem vívmányait felölelő múzeumok“ (31. l.). Csak érintem, hogy a 29. l. helytelentül idézi Janssen hirheát művét a német reformációról.

A negyedik fejezetben rendkívül találó jellemzések kíséretében a görög és a középkori bölcsélet főbb problémáit és képviselőit ismerteti. Zellerrel azt vallja, „hogy a görög philosophia a görög szellem független alkotása“. De rendszertelen a középkori scholastikának a görög vallással való egybevetése (49. l.) és kronologiailag is helytelen Aquinói Tamás bölcséletének az universáliák középkori logikai kérdése előtt való tárgyalása. Hiba az is, hogy az arabs és spanyol scholastikáról a középkorban alig emlékezik meg s a dogmát következetesen a „keresztyén vallással“ zavarja össze. A különben kitünő stylistá egyik tételét pláne így kezdi: „jöllehet azonban“ (48. l.).

Az ötödik fejezet a XV—XVII. század eszmeáramlatait ismerteti s itt találóan jellemzi Bacon, Cartesius és főleg Spinoza, Leibniz és Locke bölcséletének jelentőségét. Szinte felülmulja önmagát Spinozánál, a kiról méltán mondja, hogy későbbi hatását is tekintve „a legkövetkezetesebb s leghatalmasabb metaphysikai elem a philosophia történetében“. De már értelmetlen Spinozánál a matematikáról szóló hosszas előadásnak s éppen nincs itt helye a 71. l. a Krauss (és nem Craus), Ehrhard, Schell, Loisy, Zahn, Zöckler, Siefert és Harnackról, mint kath. és prot. theologusokról szóló excursiónak. A theologia történetében és nem a philosophiában van helye az ily dolgoknak.

Igen tanulságos fejezetben ismerteti továbbá a XVIII. század bölcséletét, főleg Kant kritikai rendszerét és követőit. Jól mondja, hogy a rationalismusnak a középkorhoz hasonlóan, mint „az ész kultuszának . . . nincsen történeti érzéke.“

Kant és Hegel követőinél a magyarokról sem felejtkeznek meg. Kár, hogy a régebbi magyar bölcseleket nem említi.

A hetedik fejezetben a XIX-ik század bölcseletének főbb mozgató eszméit: a pessimismust, a Comte féle positivismust, a darwinismust, a Spencer-féle evolutionismust és a szocialismust ismerteti főbb irányaiban és képviselőiben. Comte-al szemben ügyesen védi a metaphysika jelentőségét és jogosultságát (104–105. l.), de már Darwinnál nem ismeri azt a tekintélyes német irodalmat, a mely szerint „a darwinismus a Sterbelager-re került a tudományban“. (V. ö. Dennert és más újabb természetbölcselek műveit.)

Az utolsó fejezet az egyén és a társadalom egymáshoz való viszonya rendkívül bonyolult kérdésének van szánva. Itt behatóan tárgyalja az immanens vagy társadalmi teleológiát s az organikus társadalmi theoriát, a szociológiának a történelemhez, történetbölcselethez, az ethnológiához, a politikához, a jogbölcselethez, a politikai gazdaságtanhoz s a művészethez való viszonyát. Találón mondja, „hogy a szocialismus szolgálatot tett a tudománynak, a mennyiben a szocialistikus eszmemozgalom a társadalom élettanának mélyebb kutatásához vezetett. Gyakorlati szempontból pedig az a szocialismus érdeme, hogy új világnézet támadt nyomában, mely nagyobb tért enged az altruismusnak, s melynek célja a társadalom-erkölcsi elv alaposabb felismerése és tökéletesebb érvényesítése“ (153. l.). Végül Marx és Engels történelmi materialismusával szemben helyesen vallja, hogy „a ki a társadalmi fejlődés feltételeit kutatja, annak nemcsak a gazdasági erők és termelési viszonyok befolyásával kell számolnia, hanem az illető kor jogi és erkölcsi fogalmait, történelmi és vallási traditióit, művészi és philosophiai áramlatait is a legteljesebben kell ismernie“. S ez éppen a fejlődés, az evolutió (és nem az anarchista revolutió) elvét valló bölcseletnek a feladata.

E számot tevő munkát melegen ajánljuk olvasó közönségünk szíves figyelmébe. Méltó és való arra, hogy megismeresse vele a philosophiát. A mű elegáns kiállítása Hornyánszky nyomdájának izlését dicséri.

Sz. M.

Radácsi György: Bibliai tanulmányok. I. kötet. Sárospatak, Radill K., 1906. 169 lap. Ára 2 kor.

Az „Emlékjelek és bizonyságok“ megjelenését hamar követték a „Bibliai tanulmányok“, melynek közrebocsátásával